

Vergaderjaar 1989-1990

20 930

Wijziging van de artikelen 242, 243, 246, 247 en 249 van het Wetboek van Strafrecht

Nr. 7

EINDVERSLAG

Vastgesteld 23 maart 1990

Na kennisneming van de memorie van antwoord en de nota van wijziging zijn in de vaste Commissie voor Justitie¹ nog verschillende vragen gesteld en opmerkingen gemaakt. Onder het voorbehoud dat de regering deze tijdig zal hebben beantwoord, acht de commissie de openbare beraadslaging over dit voorstel van wet genoegzaam voorbereid.

I. Algemeen

De leden van de C.D.A.-fractie hebben na uitvoerige beantwoording nog slechts behoefte om op een enkel punt in te gaan. In de eerste plaats betreft dit de uitleg van het bestanddeel «dwingen» in de delictsomschrijving. Nu de minister zich (met vele anderen) afvraagt of het Hof «dwingen» heeft uitgelegd zoals dit volgens de Hoge Raad dient te geschieden namelijk in die zin dat opzet voorwaardelijke opzet inhoudt, rijst de vraag waarom de Hoge Raad dan niet heeft gecasseerd.

Indien er sprake zou zijn geweest van voorwaardelijke opzet, en de man dus willens en wetens het risico heeft genomen dat de vrouw geen geslachtsgemeenschap met hem wilde, zou de Hoge Raad hebben moeten casseren. Nu de Hoge Raad dat niet heeft gedaan moet het ervoor gehouden worden dat dwingen in deze delictsomschrijving niet alleen inhoudt dreigen met geweld (arm breken) maar dat daarvoor meer nodig is in casu wetenschap dat de vrouw de relatie wil verbreken. Hierdoor rijst voor de C.D.A.-fractie de vraag of met het schrappen van de woorden «buiten echt» het probleem opgelost is of dat het nodig is om ook het bestanddeel dwingen te vervangen door bij voorbeeld «ertoe brengen», opdat (dreigen met) geweld voldoende zal zijn voor voorwaardelijke opzet.

Tot slot merkten de leden van de C.D.A.-fractie op dat vertegenwoordigers van de Gehandicaptenraad hen hadden geattendeerd op de bijzondere moeilijkheden waarmee gehandicapten worden geconfronteerd bij de aangifte en berechting van dit soort delicten. Zijn er voldoende voorzieningen beschikbaar, zoals bij voorbeeld doventolken e.d. om deze zaken ook voor het gerecht te brengen?

¹ Samenstelling:

Leden: Haas-Berger (PvdA), Stoffelen (PvdA), Gualthérie van Weezel (CDA), V. A. M. van der Burg (CDA), Schutte (GPV), Krajenbrink (CDA), Van Es (Groen Links), Korthals (VVD), Wiebenga (VVD), Laning-Boersema (CDA), Vermeend (PvdA), Kohnstamm (D66), Wolffensperger (D66), ondervoorzitter, Swildens-Rozendaal (PvdA), voorzitter, Van Traa (PvdA), Soutendijk-van Appeldoorn (CDA), Van de Camp (CDA), Biesheuvel (CDA), Korthals Altes (VVD), Koffeman (CDA), Kalsbeek-Jasperse (PvdA), M. Zijlstra (PvdA), M. M. van der Burg (PvdA).

Plv. leden: Stemerding (PvdA), Apostolou (PvdA), Tegelaar-Boonacker (CDA), De Hoop Scheffer (CDA), J. T. van den Berg (SGP), Koetje (CDA), Brouwer (Groen Links), Dijkstal (VVD), Nijpels (VVD), Van der Heijden (CDA), Schoots (PvdA), Scheltema-de Nie (D66), Groenman (D66), Van der Vaart (PvdA), Middel (PvdA), Bijleveld-Schouten (CDA), Doelman-Pel (CDA), Hillen (CDA), Hermans (VVD), Vreugdenhil (CDA), Leerling (RPF), Van Nieuwenhoven (PvdA), Jurgens (PvdA).

De leden van de P.v.d.A.-fractie moesten tot hun spijt vaststellen dat het antwoord van de minister hen niet in alle opzichten tevreden had kunnen stellen. Het door de minister ingenomen standpunt, namelijk de beslissing of en in hoeverre de algehele herziening van de zedelijkheids-wetgeving opportuun is – waaraan, zoals hij terecht opmerkt, het aannemen van het onderhavige wetsvoorstel niet in de weg staat – aan het nieuwe kabinet te willen overlaten, konden deze leden – zeker gezien zijn demissionaire positie ten tijde van het uitbrengen van de memorie van antwoord – geheel onderschrijven. Aan de huidige minister wilden zij dan ook de vraag voorleggen of hij bereid is over de vraag of een integrale herziening wenselijk ware advies te vragen van de Emancipatieraad en van andere adviesorganen als bij voorbeeld de Raad voor het Jeugdbeleid, zoals ook in de memorie van antwoord (blz. 5) wordt gesuggereerd.

Een en ander dient naar de mening van de leden van de P.v.d.A.-fractie een voortvarende behandeling van voorliggend wetsvoorstel niet in de weg te staan, zoals zij ook reeds in het voorlopig verslag hadden opgemerkt. Spoed is immers geboden, nu het hier onder andere een voorziening betreft die in verband met ontwikkelingen in de jurisprudentie uiterst gewenst is gebleken. Als dit spoedeisende karakter er wellicht de oorzaak van is geweest dat in de memorie van antwoord vele misstellingen zijn geslopen, meenden deze leden dit te moeten betreuren, temeer daar de gedrukte stukken deel uitmaken van de wetsgeschiedenis en daarbij de zorgvuldigheid niet uit het oog verloren mag worden. Anders dan de minister zouden deze leden dit voorstel, dat behalve het schrappen van de woorden «buiten echt» in een aantal artikelen ook andere wijzigingen inhoudt – die een aanvullende bestemming van in het maatschappelijk verkeer kwetsbare personen beogen te creëren –, willen blijven beschouwen als «noodwetgeving». Hun voorkeur bleef uitgaan naar een integrale herziening van de zedelijkheidswetgeving; naar modernisering in plaats van het «oplappen» van de honderd jaar oude strafbepalingen, niet alleen omdat met de daarin gebezigde archaische terminologie (vleselijke gemeenschap/ontuchtige handelingen) het onderscheid tussen verkrachting en aanranding (dat ook door de vorige minister als gradueel werd beschouwd) blijft gehandhaafd, maar ook de zorgvuldige afweging van het beschermingsbeginsel en het vrijheidsbeginsel niet goed tot uitdrukking wordt gebracht. Deze leden wilden voor wat betreft hun argumentatie korthedshalve verwijzen naar hetgeen zij in het voorlopig verslag naar voren hadden gebracht. Anders dan in de memorie van antwoord (blz. 4) wordt verondersteld, hadden zij het betoog van de minister omtrent het verschil tussen een bepaling waarin wordt gesproken over «seksuele handelingen» en die waarin sprake is van «ontucht» uitstekend begrepen; zij konden daarin echter niet met de minister meegaan. Dat de term «seksuele handelingen», zoals die voorkomt in het ontwerp van 1985 en ook in samenhang gezien dient te worden met de daarin tot uitdrukking komende bescherming van de wilsvrijheid van de burgers in de inrichting van zijn of haar seksuele leven – niet zonder meer «overgeplant» kan worden in de huidige tekstvoorstellen zonder daarbij ook het zelfbeschikingsrecht adequaat tot uitdrukking te brengen, werd door deze leden zeker onderkend. Maar daarop richtte zich ook hun kritiek. Zij hadden de voorkeur gegeven aan de neutralere term «seksuele handelingen», maar mét een beter waarborgen van het seksuele zelfbeschikkingsrecht in tegenstelling tot het gebruiken van de term «ontucht-(ige handelingen)», die strijd met sociaal-ethische norm, de dominerende publieke moraal, veronderstelt. Een standpunt, waarin ze door het in de memorie van antwoord gestelde nog werden gesterkt. De keuze van de daarin gegeven voorbeelden (het seksueel getinte stoeipartijtje van jeugdigen – onder de leeftijd van 16 jaar/de relatie tussen 15-jarigen (artikel 245), de vrouw of

vriendin van de tandarts en de jeugdige leraar die «verloofd» is met een 17-jarig meisje uit de hoogste klas (artikel 249)) van handelingen die als niet-«ontuchtig», want over het algemeen als sociaal-ethisch aanvaard worden bestempeld, is frappant. Op basis van de publieke moraal, en niet op basis van de vrije wil van de – individueel – betrokkene lijkt de strafwaardigheid van het handelen te worden gebaseerd.

Zal dit in het voorbeeld van de 15-jarigen relatie – met anders denkende ouders – wellicht «in het voordeel» van de jongeren zelf kunnen uitvallen – maar welke garantie wordt geboden dat het O.M. ook werkelijk zal zeggen dat deze handelingen niet ontuchtig zijn, dat het sociaal-ethisch aanvaard is dat in die gevallen jeugdigen zelf beslissen? – hoezeer zal er op basis van schenden van de sociaal-ethische norm sprake zijn van strafwaardig gedrag ex artikel 249, wanneer de patiënt geen duurzame relatie heeft met zijn/haar tandarts, wanneer de al dan niet jeugdige leraar «verloofd» is met een 16-jarige jongen uit de één na hoogste klas en betrokken patiënt, c.q. jongen zelf instemt met seksueel contact?

De leden van de P.v.d.A.-fractie vroegen of de minister voornemens is met aanvullende voorstellen tot wijziging van artikel 249 te komen, nu in de memorie van antwoord wordt geconstateerd dat de verlaging van de leeftijdsgrens tot 18 jaar door sommigen wordt betreurd, omdat ook personen tussen de 18 en 21 jaar zich blijkbaar onvoldoende in staat voelen zich te verzetten tegen seksuele toenadering door bepaalde familieleden. Het had de leden van de P.v.d.A.-fractie enigszins verbaasd, dat, nu artikel 249 volgens de Hoge Raad een «specialis» is ten opzichte van de artikelen 245 en 247 en volgens de memorie van antwoord «ontucht» zo ruim moet worden opgevat dat daaronder zowel vleselijke gemeenschap als anderszins seksueel binnendringen van het lichaam vallen (ongeacht de leeftijd van het slachtoffer), geen zwaardere strafbedreiging ten aanzien van deze laatste twee vormen van seksueel contact werden voorgesteld, nu het hier personen betreft die zich – indien zij niet zelf met het seksueel contact instemmen – nog minder dan de niet onder 249 vallende slachtoffers aan de invloed van de pleger van het strafbare feit kunnen onttrekken.

De leden van de V.V.D.-fractie dankten de regering voor de beantwoording van de door hen gestelde vragen in het voorlopig verslag. Deze leden vroegen de regering nog in te gaan op een aantal vragen naar aanleiding van de memorie van antwoord.

Zo waren deze leden benieuwd naar het standpunt van dit kabinet omtrent een eventuele meeromvattende wijziging van de zedelijkheids-wetgeving. Immers, in de memorie van antwoord op blz. 2 wordt gesteld: «Overigens belemmert de totstandkoming van een wet als deze een volgend kabinet op geen enkele wijze in de mogelijkheden om alsnog een meeromvattende herziening van de zedelijkheidswetgeving te bevorderen». Is de regering voornemens alsnog een gehele herziening voor te bereiden? Zo nee, waarom niet?

De regering stelt dat ook zij een duidelijke voorkeur heeft voor de sekse-neutrale omschrijvingen in het oorspronkelijke wetsvoorstel, maar dat van dergelijke omschrijvingen is afgezien vanwege de controverses en de misverstanden die worden opgeroepen als gevolg van het begrip «seksuele handelingen» in relatie vooral met de bescherming van jeugdigen.

Dat het oorspronkelijke voorstel misverstanden heeft opgeroepen onderschrijven deze leden. Zij betreurden dit, maar volgens hen waren de misverstanden niet zozeer het gevolg van de sekse-neutrale omschrijvingen of zelfs van het begrip «seksuele handelingen» als wel het gevolg van de onjuiste veronderstelling dat de bescherming van jeugdigen

geheel zou wegvallen. Dit laatste was echter niet het geval, zo redeneerden deze leden.

Zij vroegen de regering dan ook, op een andere wijze gemotiveerd, in te gaan op de vraag waarom sekse-neutrale omschrijvingen niet gewenst zouden zijn. Het gaat deze leden om de bescherming van beide geslachten, uiteraard niet in de opheffing van de bescherming van jeugdigen.

De regering verwijst in dit verband ook nog naar een uitvoerig nader overleg met onder andere vertegenwoordigers van het openbaar ministerie, waaruit bleek dat het niet ondenkbeeldig zou zijn dat met een beroep op de vrijwilligheid van de betrokkene de exploitatie van minderjarigen in de prostitutie moeilijk zou kunnen worden bestreden. De leden van de V.V.D.-fractie hadden veel begrip voor dit standpunt, immers, ook zij waren van mening dat de exploitatie van minderjarigen in de prostitutie krachtig moet worden tegengegaan.

Zij hadden echter hun twijfels over de strafrechtelijke mogelijkheden die de wet thans zou bieden; zij meenden namelijk dat het openbaar ministerie net zo min goed uit de voeten kan met de huidige tekst. Kan de regering aangeven hoe groot het «bewijsrechtelijke succes» is van de met de bestaande delictsomschrijving(en) geïnitieerde strafvervolgingen? Hoe is het thans gesteld met de aanpak van de jeugdprostitutie?

Overigens kwam het begrip vrijwilligheid (of althans de strijdigheid daarmee) in de oorspronkelijke delictsomschrijvingen niet voor, maar was veeleer sprake van een door het OM te «bewijzen» misbruik van overwicht etc. van de verdachte op de jeugdige. De leden van de V.V.D.-fractie vroegen de regering nog in te gaan op de door hen hieromtrent gestelde vragen.

De leden van de fractie van D66 dankten het vorige kabinet voor de memorie van antwoord. Zij hadden er behoefte aan, wederom hun gemengde gevoelens over dit wetsvoorstel tot uiting te brengen, temeer daar inmiddels een nieuwe kabinetsperiode is aangebroken en de beoordeling van het onderhavige wetsvoorstel naar hun mening niet los daarvan is te zien. Deze leden wilden het door hen gevoelde dilemma als volgt onder woorden brengen.

Terecht is door het vorige kabinet gesteld, dat het thans voorliggende wetsvoorstel urgent is geworden om buiten twijfel te stellen dat het al of niet bestaan van een huwelijkse relatie verkrachting niet straffeloos maakt. De gevoelde urgentie was het directe gevolg van de discussie die was ontstaan naar aanleiding van twee geruchtmakende arresten van de Hoge Raad. Daartoe diende in ieder geval «buiten echt» uit artikel 242 te worden geschrapt.

Afgezien nog van deze urgentie, had reeds de Commissie-Melai in deze zin geadviseerd. Zij voerde hiervoor onder meer aan: «De strafbaarstelling van verkrachting en aanranding – de bescherming van de wilsvrijheid van de burger in de inrichting van haar of zijn seksuele leven – verzet zich tegen het maken van uitzonderingen al naar gelang de bijzondere relaties die tussen dader en slachtoffer kunnen bestaan. Een andere opvatting komt in strijd met het algemene karakter van het beginsel van wilsvrijheid van de burgers bij het aangaan van hun meest intieme relaties.»

Het is echter de commotie rond de arresten van de Hoge Raad geweest, die deze Kamer ertoe bracht in juni 1988 uit te spreken, dat met spoed «buiten echt» uit artikel 242 geschrapt moest worden. De gelegenheid om dit te doen in het kader van de algehele herziening van de zedelijkheidswetgeving had zich immers niet voorgedaan, nu het daartoe strekkende wetsvoorstel na advies door de Raad van State in juni 1986 door de toenmalige minister van Justitie opnieuw in overweging is genomen en de Kamer niet de mogelijkheid heeft gehad aan behandeling

daarvan toe te komen. Nu dan heeft het vorige kabinet met de indiening van het onderhavige wetsvoorstel willen voorzien in de noodzaak «buiten echt» uit artikel 242 te schrappen. Zij is echter verder gegaan, en heeft daarnaast enkele andere wijzigingen voorgesteld. Wijzigingen die naar het oordeel van de leden van de fractie van D66 een grondige bestudering vereisen, daar zij onlosmakelijk verbonden zijn met de gehele zedelijkheidswetgeving. (Overigens ook de wijziging van artikel 242 kan in feite hiervan niet los gezien worden.) Het is daarom, dat deze leden reeds in het voorlopig verslag tot uitdrukking brachten, dat zij het betreunden dat de toenmalige minister omtrent de voorgestelde wijzigingen geen nader advies van betrokken autoriteiten, organisaties en groeperingen meer had gevraagd. Wellicht was het kabinet dan tot de conclusie gekomen, dat dergelijke wijzigingen zozeer ingrijpen in de systematiek van de zedelijkheidswetgeving, dat zij bezwaarlijk in een dergelijke vorm kunnen worden voorgesteld. Met hetzelfde argument dat door de minister wordt gebruikt, namelijk dat het invoegen van onderdelen uit het nimmer ingediende meeromvattende wetsvoorstel in de bestaande wetgeving uit systematisch oogpunt niet mogelijk is, kwamen deze leden tot de slotsom dat ook de thans voorgestelde wijzigingen uit systematisch oogpunt moeilijk in te passen zijn, hoe noodzakelijk op enig punt ook.

Daarmee zagen de leden van de fractie van D66 zich geplaatst voor een dilemma. Enerzijds zagen zij de noodzaak, een enkel aspect uit de zedelijkheidswetgeving bij de voorrang te wijzigen, anderzijds waren zij van mening dat het thans voorliggende wetsvoorstel verder gaat dan deze gevoelde noodzaak, maar onvoldoende uitgewerkt en bestudeerd is, daar het tegelijkertijd niet ver genoeg gaat: De voorgestelde wijzigingen kunnen in de ogen van deze leden immers niet los gezien worden van een algehele herijking van de zedelijkheidswetgeving, waaraan, nogmaals, deze kamer nooit heeft kunnen toekomen. Deze leden zagen voor zich het beeld van een kaartenhuis, dat weliswaar niet ineens stort doordat één van de kaarten, die niet meer in het kaartspel thuishoort, daaruit wordt getrokken, maar dat door het her en der insteken van andere kaarten, onevenwichtig is geworden, daar in feite het gehele kaartenhuis aan hernieuwing toe is.

De leden van de fractie van D66 wilden er dan ook bij de regering op aandringen, dat in deze kabinetsperiode de bestudering van een algehele herziening van de zedelijkheidswetgeving opnieuw ter hand wordt genomen. De eerste aanzet daartoe zou kunnen zijn het instellen van een commissie van deskundigen, die de thans heersende maatschappelijke inzichten en behoeften op het totale terrein van de zedelijkheidswetgeving aan haar oordeel onderwerpt en met voorstellen voor wetgeving terzake komt. Het behoeft geen betoog dat het eindrapport van de Commissie-Melai en het op basis daarvan vervaardigde wetsvoorstel als basis daarvoor kunnen dienen. De uitgangspunten zijn immers nog dezelfde, namelijk het vinden van een optimale strafrechtelijke bescherming van de wilsvrijheid van de burger bij het aangaan van haar of zijn seksuele relaties en een aanvullende bescherming van de in het maatschappelijk verkeer kwetsbare personen. Dat het strafrecht er nimmer in zal slagen om seksueel geweld in al zijn verschijningsvormen en nuances te bestrijden, zoals de vorige minister terecht aangaf, en zoals uit de maatschappelijke werkelijkheid vaak pijnlijk naar voren komt, beklemtoont temeer de uiterste noodzaak van zorgvuldige zedelijkheidswetgeving als ultimatum remedium tegen dit voor betrokkenen zo kwetsende machtsmisbruik. Maar deze ook door de strafwetgever gevoelde onmacht moet hem juist niet de ogen doen sluiten voor de voortdurende maatschappelijke discussie over bestrijding van seksueel geweld en de bijdrage die hij hieraan kan en moet leveren. De leden van de fractie van D66 wilden in dit verband wijzen op het verslag van de

werkzaamheden van de Commissie voor de toetsing van de wetgevingsprojecten in het parlementaire jaar 1988–1989, waaruit het streven blijkt, wetgeving tot stand te brengen die direct wortelt in de samenleving. Naar het oordeel van de leden van de fractie van D66 is bestudering van een algehele herziening van de zedelijkheidswetgeving daarom een maatschappelijke noodzaak en zij vroegen dan ook van de huidige regering de door hen als zeer essentieel ervaren suggestie een commissie van deskundigen in te stellen in ernstige overweging te nemen.

Met betrekking tot de thans voorgestelde wijzigingen wensten deze leden nog de volgende opmerkingen te maken. De discussie hierover wordt echter bemoeilijkt, zo zal duidelijk zijn uit het voorgaande, doordat de wijzigingen ingrijpen in de wetssystematiek van de gehele zedelijkheidswetgeving, die echter niet in volle omvang in dat kader ter discussie wordt gesteld. De vorige minister gaf dit zelf ook met een voorbeeld aan, door te stellen dat hij thans niet wenst in te gaan op de voor- en nadelen van het laten bestaan van het verschil tussen verkrachting en aanranding. Andere voorbeelden zijn de discussie over het sekse-neutraal omschrijven van daders en slachtoffers en de gebezigde omschrijvingen van seksuele handelingen.

De leden van Groen Links hadden met belangstelling kennis genomen van de memorie van antwoord. Daarin plaatste de vorige minister van Justitie als het ware een voorzet voor zijn opvolger om met een meeromvattende herziening van de zedelijkheidswetgeving te komen. Tijdens de vorige kabinetsperiode was daarvan afgezien door de ministerraad. De (vorige) minister huldigde de opvatting dat snelle wijziging van een aantal artikelen geboden was in verband met de ontwikkelingen in de jurisprudentie. De minister meende dat een algehele wijziging van de zedelijkheidswetgeving teveel tijd zou vergen. Dit argument was naar de mening van deze leden niet overtuigend, omdat er immers al een kant en klaar wijzigingsvoorstel daterend uit 1985 lag. Zij hadden indertijd de mogelijkheid gemist om zich over dat wetsvoorstel een mening te vormen. Naar uit de memorie van antwoord bleek vroeg de minister zich af of het oorspronkelijke wetsvoorstel wel voldoende bescherming bood voor in het maatschappelijk verkeer kwetsbare personen en had hij daarom van indiening afgezien. Naar de mening van Groen Links was die bij de minister bestaande twijfel juist een argument om het voorstel aan het parlement voor te leggen en het parlement de gelegenheid te bieden om – behalve een eigen mening te vormen over de vraag of het voorstel al of niet afdoende bescherming bood – ook overigens opvattingen over het wetsvoorstel kenbaar te maken. Deze leden hoopten dat de huidige regering de bal oppakt die hen in de memorie van antwoord werd toegeworpen en alsnog komt met een algehele herziening van de zedelijkheidswetgeving. Wat vindt de minister van dat voorstel?

De leden van Groen Links misten in de memorie van antwoord een passage waarin de minister inging op de opmerkingen van de (voormalige) P.S.P.-fractie met betrekking tot de uitgangspunten van wetgeving. De leden van Groen Links willen af van wetgeving, die gebaseerd is op de bescherming van de huwelijksmoraal op Victoriaanse grondslag en de daaraan gekoppelde normering van de zedelijkheid. De minister was het eens met de door de (voormalige) P.P.R.- en P.S.P.-fracties gemaakte opmerkingen dat het gaat om het seksuele zelfbeschikkingsrecht, de integriteit van het menselijk lichaam en de bescherming tegen inbreuken daarop, hij verbond daaraan echter niet het gevolg dat die opvattingen uitgangspunt van wetgeving zouden moeten zijn. De leden van Groen Links wilden graag weten of de huidige minister dezelfde mening is toegedaan.

De minister heeft de leden van Groen Links niet kunnen overtuigen van

de noodzaak om in het wetsvoorstel archaïsche termen zoals «vleselijke gemeenschap» en «ontuchtige» handelingen te moeten handhaven. Deze leden waren de mening toegedaan, zoals zij al eerder betoogd hadden, dat dergelijke termen een zekere normatieve lading hadden, in tegenstelling tot de term «seksuele handelingen» die zij neutraal en meer van deze tijd achtten. Het feit dat «seksuele handelingen» worden afgedwongen zou doorslaggevend voor strafrechtelijk optreden moeten zijn. De leden van Groen Links meenden dan ook dat het onderscheid dat in strafrechtelijke zin tussen «aanranding» en «verkrachting» zou moeten verdwijnen. Zij betreurden het ook in dit verband dat de minister niet op zijn eerdere wetsvoorstel is teruggekomen hij heeft het aan de nieuwe minister willen overlaten om verouderde termen in het wetboek van strafrecht te vervangen. De leden van Groen Links hoopten dat het nieuwe kabinet daartoe bereid is, mede omdat de huidige en voorgestelde formuleringen niet in het belang zijn gebleken van slachtoffers van seksueel geweld.

De leden van Groen Links waren eveneens benieuwd naar de mening van de huidige minister over het handhaven van het verbod op seksuele relaties van jongeren onder de zestien jaar. Deze leden meenden dat het anno 1990 niet meer denkbaar zou mogen zijn dat jongeren geen zelfbeschikkingsrecht hebben om seksuele relaties aan te knopen. Zij vroegen de minister om alsnog tot wetgeving te komen, die recht doet aan de praktijk van alledag en niet gebaseerd op morele argumenten.

De leden van de S.G.P.-fractie hadden met belangstelling kennis genomen van de memorie van antwoord en dankten de (voorgangers van de huidige) bewindsman voor de beantwoording van de hunnerzijds gestelde vragen. Zij hadden met instemming kennis genomen van het standpunt dat een algehele herziening van de zedelijkheidswetgeving niet opportuun is. Naar aanleiding van het antwoord op een hunnerzijds gestelde vraag (memorie van antwoord blz. 12) waarom niet voorgesteld is in de artikelen 245 en 247 de woorden «buiten echt» te schrappen, stelden de leden van de S.G.P.-fractie enige nadere vragen. Zo vroegen zij of de argumentatie om een voorstel als bedoeld niet op te nemen – huwelijk van personen beneden de zestien jaar – niet veel aan betekenis heeft verloren sedert de inwerkingtreding van de Wet op 30 augustus 1984 (Stb. 1984, 404), waarbij de algemene leeftijdsgrens voor het aangaan van een huwelijk op achttien jaar is gesteld. In dit verband vroegen de leden of medegedeeld kan worden hoe vaak per jaar in de jaren verstreken sedert de inwerkingtreding van bovengenoemde wet ontheffing is verleend van het bepaalde in artikel 31, eerste lid, Boek 1 BW.

Op blz. 17 van de memorie van antwoord wordt door de minister op een vraag van de leden van de S.G.P., waarom het element «dwang» niet opgevat wordt als ontbreken van toestemming c.q. instemming, geantwoord dat zich dan bewijsproblemen zouden kunnen voordoen. Deze leden erkenden dat dit een nadeel is van de in hun vraag opgesloten suggestie. Welk gewicht aan dit nadeel toegekend moet worden, zou echter huns inziens pas duidelijk worden indien bedoelde problemen zouden worden afgezet tegen de bewijsproblemen die zich bij de huidige redactie van artikel 242 met betrekking tot het element «dwang», opgevat – zoals de memorie van toelichting, p.s. bepleit – volgens de interpretatie, die daaraan door Noyon-Langemeijer-Remmeling wordt gegeven. Of kan gesteld worden dat zich bij de huidige formulering van artikel 242 geen (noemenswaardige) bewijsproblemen voordoen, zo vroegen deze leden tenslotte.

De leden van de G.P.V.-fractie hadden kennis genomen van het antwoord van de minister. In het voorlopig verslag hadden de leden van

de G.P.V.-fractie met uitdrukking gebracht zich niet aan de indruk te kunnen onttrekken dat de memorie van toelichting met betrekking tot het voornemen tot het schrappen van de woorden «buiten echt» uit de artikelen 242 en 243 Sr eerder een uiteenzetting gaf van een aspect van emancipatorische ideologie dan dat zij een overtuigende analyse van een maatschappelijke misstand bood. Dit hadden zij met name gebaseerd op de stelling in de memorie van toelichting dat continuering van de bestaande bepaling in artikel 242 Sr niet langer vol te houden was vanwege de veranderde maatschappelijke opvattingen over de rechten en plichten van de partners jegens elkaar tegen de achtergrond van een verondersteld «recht op natuurlijke geslachtsgemeenschap».

Deze leden waren van mening geweest dat met een dergelijke argumentatie tekort werd gedaan aan het eigen karakter van het huwelijksinstituut en hadden dan ook de vraag gesteld of de minister de stelling te gewaagd vond dat ook in onze tijd de meeste gehuwden jegens elkaar een bepaalde verwachting hebben, die ze niet hebben jegens derden, namelijk in die zin dat binnen het huwelijk de echtgenoten elkaar wederzijds het morele recht geven op seksualiteit, dat zij als het ware ook lichamelijk voor elkaar beschikbaar zijn en dat zij dit nu juist één van de kwalificerende kenmerken van de huwelijksverhouding achten. De leden van de G.P.V.-fractie constateerden dat de minister in principe met deze stelling kon instemmen, onder het voorbehoud dat dit niet impliceert, dat echtgenoten ten alle tijden onder alle omstandigheden lichamelijk voor elkaar beschikbaar moeten zijn. De leden van de G.P.V.-fractie vroegen derhalve of de conclusie getrokken kon worden dat ook de minister van oordeel is dat niet de veranderde maatschappelijke opvattingen over de rechten en plichten van de partners jegens elkaar tegen de achtergrond van een verondersteld «recht op natuurlijke gemeenschap» van de man de motivering voor het schrappen van «buiten echt» uit de artikelen 242 en 243 Sr kan zijn, maar dat de motivering voor een dergelijke koerswijziging gezocht moet worden in duidelijke maatschappelijke misstanden. Zoals zij ook in het verslag al hadden opgemerkt ontkenden zij niet dat dergelijke misstanden voorkomen en waren zij ook niet van mening dat deze persé buiten het blikveld van de strafwetgever behoeven te blijven. Zij bleven, gezien de evidente problemen die justitieel optreden zullen begeleiden, echter sceptisch over de effectiviteit van wijziging van bedoelde artikelen.

Het lid van de R.P.F.-fractie had kennisgenomen van de nog onder het vorige kabinet ingediende memorie van antwoord. Mede omdat inmiddels een nieuw kabinet is aangetreden, achtte hij het van belang een bijdrage te leveren aan dit verslag. Hij herhaalde zijn instemming met de beperkte reikwijdte van het voorliggende wetsvoorstel en meende dat gelet op het belang, dat bij voorbeeld gehecht moet worden aan aanscherping van de strafbaarstelling van hulpverleners het geen aanbeveling verdient dit wetsvoorstel alsnog meer omvattend te maken. Is het kabinet deze mening evenzeer toegedaan?

Wat betreft een eventueel verdergaande herziening van de zedelijkheidswetgeving sprak hij zich uit tegen voorstellen, welke een liberalisering van de nu vigerende normstelling zouden inhouden. Hij was van mening, dat dit haaks zou staan op de in dit wetsvoorstel vervatte bepalingen welke ten doel hebben zwakkeren te beschermen en getuigen van een tweeslachtig beleid, dat enerzijds meer aandacht besteed aan de bestrijding van seksueel geweld en anderzijds de normstelling versoepeld. Deelt deze bewindsman deze opvatting?

Meer specifiek met betrekking tot het onderhavige wetsvoorstel ging het R.P.F.-fractielid in op de stelling, dat door het laten vervallen van de woorden «buiten echt» een wezenlijke maatschappelijke behoefte zou zijn gediend. Wie voelt het als een ernstige leemte, dat gehuwde

vrouwen niet worden beschermd tegen verkrachting door hun echtgenoot, zelfs als de huwelijksrelatie reeds is verstoord? Leeft deze idee breed in de samenleving? Vooralsnog was hij hier niet van overtuigd. Dit lid stelde zich ook na de beantwoording van zijn eerdere vragen over dit onderdeel van het wetsvoorstel op het standpunt, dat (seksuele) mishandeling binnen het huwelijk waar mogelijk moet worden tegengegaan en als ultimum remedium ook bestraft moet kunnen worden. Wat betreft «verkrachting binnen het huwelijk» achtte hij echter een strafrechtelijke reactie niet gerechtvaardigd, omdat de overheid zich daarmee te direct inlaat met de meest intieme zaken welke zich in een huwelijk afspelen. Hij achtte dit onderdeel bovendien nauwelijks doeltreffend, mede gelet op de ook door de commissie-Melai geconstateerde problemen, dat terughoudendheid geboden is bij het binnendringen in de sfeer van het gezin, terwijl geldt dat strafrechtelijk optreden veelal onvoldoende is. Hij meende dat deze aspecten in de memorie van antwoord enigszins onderbelicht waren gebleven. Een nadere reactie op deze punten en ten aanzien van de noodzakelijkheid van een uiterst zorgvuldige bewijsvoering stelde hij op prijs.

II. Artikelen

Artikelen 242 en 246

De leden van de P.v.d.A.-fractie toonden zich verheugd met het uitbreiden van de dwangmiddelen met «een andere feitelijkheid», een uitbreiding waarom zij in het voorlopig verslag ook zelf hadden verzocht.

Ten aanzien van de opmerking op blz. 17 van de memorie van antwoord, namelijk dat de feitelijkheid wel zo dreigend moet zijn dat het slachtoffer er ook echt door «gedwongen» wordt, dus geen «weerstand» kan bieden, wilde deze leden opmerken dat een en ander op gespannen voet lijkt te staan met de betekenis die aan «dwingen» wordt gegeven door Noyon-Langemeijer-Remmelink (Het wetboek van strafrecht; artikel 179/aant. 1.a), namelijk: «dwingen onderstelt dat iemand zonder het dwangmiddel dat op hem is toegepast niet zou hebben gehandeld of nagelaten, althans niet op het ogenblik waarop en in de omstandigheden waarin hij thans gehandeld of niet gehandeld heeft», een interpretatie die door de minister (memorie van toelichting, blz. 5) blijkbaar wordt overgenomen. Deze leden vroegen de minister hier nogmaals op in te gaan, mede in het licht van de opmerking op blz. 11 van de memorie van antwoord, namelijk «ook ik vraag mij af of het Hof «dwingen» heeft uitgelegd zoals dit volgens de Hoge Raad dient te geschieden, namelijk dat het opzet ook voorwaardelijke opzet inhoudt», omdat met deze opmerking wellicht de suggestie zou kunnen worden gewekt dat de minister de interpretatie van Noyon-Langemeijer-Remmelink toch niet onverkort zou willen volgen.

De leden van de fractie van D66 namen met tevredenheid kennis van de toevoeging «of een andere feitelijkheid» in zowel artikel 242 als artikel 246 eerste lid, waarin is voorzien bij nota van wijziging. Zij constateerden echter dat hiermee nog niet het juridische interpretatieverschil omtrent het delictsbestanddeel «dwang» is opgelost. Nog steeds zullen in de redenering van de Hoge Raad de signalen van het slachtoffer dat deze de seksuele handelingen niet wenst sterker moeten zijn, dan wanneer de Hoge Raad de betekenis aan «dwingen» zou geven die door Noyon-Langemeijer-Remmelink hieraan wordt toegekend. Dat de regering kennelijk ook zelf worstelt met de gewenste interpretatie, moge blijken uit het gestelde op blz. 17 memorie van antwoord «dat het slachtoffer er ook echt door «gedwongen» wordt, dus geen «weerstand» kan bieden». Want wat wordt hier nu onder verstaan? Deze leden achtten het

daarom wenselijk, dat de wetgever uitspreekt dit delictsbestanddeel als volgt de interpreteren, namelijk «dwingen onderstelt dat iemand zonder het dwangmiddel dat op hem is toegepast niet zou hebben gehandeld of nagelaten, althans niet op het ogenblik waarop en in de omstandigheden waarin hij thans gehandeld of niet gehandeld heeft». Het dwangmiddel bestaat dan uit «geweld of een andere feitelijkheid» danwel «bedreiging met geweld of een andere feitelijkheid». Zij vroegen naar het oordeel van de regering hierover.

Artikel 243

Zou de minister alsnog willen ingaan op het door de leden van de P.v.d.A.-fractie gesignaleerde probleem dat zou kunnen ontstaan, wanneer in geval van psychische – wellicht ook in geval van fysieke – handicap wel gesproken kan worden iemand die haar/zijn wil .... daaromtrent kan bepalen, doch deze niet kenbaar kan maken aan de goedwillende partner?

Artikel 247

De leden van de C.D.A.-fractie vonden het antwoord op de verklaring van de handhaving van buiten echt in artikel 247 nog steeds niet begrijpelijk, ook niet na de uiteenzetting van de minister. Buiten echt is niet uit artikel 247 geschrapt omdat zo luidt de toelichting, men anders iemand die jonger is dan 16 jaar en ongehuwd niet zou mogen verleiden vleselijke gemeenschap met de eigen echtgenoot of echtgenote te hebben. Aannemende dat er sprake is van een vergissing door te spreken van een ongehuwde 16-jarige die aangezet wordt tot gemeenschap met de eigen echtgenoot, hielden deze leden toch het gevoel dat hier sprake is van een vreemde, ongewenste situatie.

De leden van de P.v.d.A.-fractie hadden in het voorlopig verslag voorgesteld de woorden «buiten echt» ook te schrappen in artikel 247. Het antwoord van de minister, dat, wanneer dit zou gebeuren, degene strafbaar zou zijn die een gehuwde persoon die jonger is dan 16 jaren verleidt met haar of zijn echtgeno(o)t(e) (van de 16-jarige) ontuchtige handelingen te plegen, moet naar de mening van deze leden berusten op een misverstand. In het artikel is juist sprake van het buiten echt verleiden van iemand beneden de 16 jaar tot het plegen of dulden van vleselijke gemeenschap met een derde.

Met het schrappen wordt juist beoogd ook de gehuwde (beneden de leeftijd van 16 jaar) te beschermen tegen dit verleiden tot plegen of dulden van vleselijke gemeenschap met een derde.

De leden van de fractie van D66 namen ook aan, dat er op blz. 18 memorie van antwoord sprake is van een drukfout bij de toelichting op artikel 247: «ongehuwd» moet «gehuwd» zijn, zo begrepen deze leden.

Artikel 249

Met betrekking tot artikel 249, tweede lid onderdeel 3 konden deze leden op zich instemmen met de uitleg die hieraan door de regering wordt gegeven, maar zij vroegen daarnaast, op welke andere situaties dan de hier genoemde de absolute strafbaarstelling eveneens niet van toepassing is. Zij vroegen de regering de grenzen van strafbaarstelling nauwkeuriger aan te geven, nu zij nog steeds van mening waren dat er

ook sprake kan zijn van gewenst seksueel contact tussen hulpverlener en patiënt/cliënt.

De voorzitter van de commissie,
Swildens-Rozendaal

De griffier van de commissie,
Coenen